

II. světová válka v Semaníně

Literatury o 2. světové válce z českého pohledu je k dispozici více, například kniha Toulky minulostí Českořebovska – II. díl. Kromě textu o okolních obcích je v knize mnoho dobových fotografií. Následující text čerpá z opačného hlediska, z pamětí semanínských Němců.

Blížící se válka v třicátých letech 20. století signalizovalo národnostní napětí ve společnosti a například i budování několika lehkých betonových vojenských pozorovatelů na kopcích kolem českořebovského nádraží pro pozorování letecké situace nad železnicí. Jeden takový bunkr je dochovaný na semanínském katastru v bývalém lomu nad chatou Belvédér. V roce 1937 se objevila viditelná polární záře nad Kozlovským kopcem. Rudou září si mnozí vesničané vysvětlovali jako znamení nadcházející války.

Pro Semanín, stejně jako pro celé Sudety s převažujícím německým obyvatelstvem, začala válka připojením k Třetí říši. Hned za Semanínem směrem k České Třebové probíhala hranice s protektorátem. Tam patřila Česká Třebová, Litomyšl i Ústí s českými vesnicemi. Lanškrounsko, Svitavsko, Moravskořebovsko a Zábřežsko vytvářelo souvislou německou oblast zvanou Schönhengstgau, jakýsi záliv do zbylého českojazyčného území. Sem přináležel i Semanín, Skuhrov, Rybník, Třebovice, Rudoltice, Opatov atd. Do Semanína napochodovaly vojenské oddíly říšských Němců. V obci bylo zaměstnáno 53 celníků, z nichž 12 byli říšští Němci. Spadali pod kancelář v Opatovci, která měla ředitelství v Lanškrouně. Kdo se chtěl vyhnout celní kontrole, mohl nelegálně projít do protektorátu lesní cestou mezi Semanínskou kaplí a Třebovskými Horami, nebo si počkal, až bude sloužit známý soused, který by ho nešacoval. Po obsazení zbylého území Protektorátu byly tyto celní stanoviště zrušeny.

Všichni nezaměstnaní ve vsi obratem po přičlenění k Říši získali práci na železnici či ve státním aparátu. Sociálně nacionalistický režim měl k takovému získání si občanů ideální podmínky vzhledem k předválečné československé hospodářské politice. Do roku 1936 totiž nebyl žádný semanínský obyvatel zaměstnán ve státní pozici. Teprve v tomto roce získalo 20 semanínských Němců zaměstnání u státní dráhy. To už se patrně poskytnutím státních pracovních míst úřady snažily mírnit eskalované napětí mezi oběma národy.

Po záboru Sudet se mezi Němci zprvu všeobecně oslavovalo, pořádaly se manifestační pochody „vítězství“ do České Třebové a budovala se vysněná Třetí říše.

V Semaníně byly v tu dobu dvě rodiny s československým občanstvím – rodina železničáře Šťastného a rolníka Dostála. V březnu 1939 Německo obsadilo i zbylý Protektorát, ve kterém vojensko policejními prostředky krutě likvidovalo veškeré projevy odporu. Stejný teror hrozil německým jednotlivcům, kteří by se odvážili jít proti státní ideologii. Udavačství svazovalo běžný život i na německojazyčných územích. Euforii z čerstvě vybojované národnostní svobody ve vyhraněném téměř stoletém soupeření Čechů a Němců ystřídala realita života v národnostním fanatismu a ve válce. Německo 1. září 1939 napadlo Polsko a II. sv. válka se rozhořela naplno. Stále více semanínských mužů dostávalo povolávací rozkaz na frontu (na rozdíl od československých občanů, kteří byli vojenské služby ve Wehrmachtu zproštěni). Následovali první padlí, životní úroveň rychle klesala. Řadoví Němci začínali prohlédat hrůznost svého režimu. Poslední demokratický starosta Semanína Franz Kindl, zvolený za sociální demokracii, s ještě dalšími dvěma muži ze Semanína, prchli hned 9.10. 1938 před nacisty do Protektorátu (nacisté likvidovali i sociální demokraty). Posléze se jim podařilo soudně se rehabilitovat. Franz Kindl zůstal v Praze a za ním ze Semanína přesídlila i jeho rodina. V pohnutých dnech pražského povstání se však ocitl v zajetí společně s příslušníky SS v koncentračním táboře v Terezíně, kde brzy nato zemřel. Jeho žena s rodinou skončila v táboře ve slezské Boleslavi.

Semanínem s koncem války proudily kolony vyhladovělých civilních uprchlíků z Rudou armádou osvobozovaných východních území. Místní ženy jim někdy spontánně pomáhaly společným vařením brambor a polévky ve velkém kotli. Jídlo pak zavezli ke koloně uprchlíků a rozdávali. Někteří z těch, co nemohli dál, občas našli azyl na slámě v některé ze stodol. Semanín prý chválili za nebývalou lidskou vstřícnost. První kolony zajatců a uprchlíků nebyly tak zubožené, jako později. Kromě Rusů procházeli Semanínem také Franzouzští a Angličtí zajatci. Byli ještě jakž takž oblečení v rozeznatelných vojenských uniformách, měli boty a často nějaká zavazadla s potravinovou pomocí či nádobím od Červeného kříže. S dětmi ze Semanína směňovali za potraviny čokoládu a cigarety. Pozdější kolony Ruských zajatců byli čím dál blednější. Byli otrhaní, v onucích bez bot, vyhladovělí, s průjmy po zoufalém požívání všeho, co mohli pozřít. Byli však vyhlášení uměním vyřezávat hračky dětem. Zejména holubičky s ozdobnými křídly. S dětmi je směňovali za bochník chleba apod.

Ve stodole statku č.p. 67 byli internováni ruští váleční zajatci, kteří pod vojenským dozorem vykonávali otroké práce v zemědělství, při štěrkování cest apod. Byli vyhladovělí, takže snažili se zaopatřit i krádežemi potravin. Za to jim však hrozil trest smrti a několik jednotlivců bylo takto vojáky popraveno. Museli si sami vykopat hroby a pak byli střeleni do zátylků. Pamětníci uvádějí dvě takovéto skupinové popravy. Ostatky nešťastníků byly pohřbívány provizorně mělce na místě popravy.

V nocích ke konci války přelétávala nad Semanínem ruská letadla. Budťo útočila na nějaký vojenský transport na železnici, nebo zásobovala partyzány v lesích v okolí. Přestřelky s partyzány byly běžné. V noci byla proto povinnost mít vše zatemně, aby světlo nezjednodušovalo zaměření či orientaci.

V lednu 1945 se Semanín dozvěděl o hrůzném utrpení mučedníků režimu. Dívka Ida ze Semanína cestou přes bývalý Müllerův most přes železnici na cestě z Borku do Třebové natrefila na transport vězňů. Vlak chvíli stál na nádraží a byl hlídán příslušníky SS se psi, kteří se za každou cenu snažili zmařit kontakt vězňů s veřejností. Zbídačeli spoře odění vězni v otevřených nákladních vagónech v mraze kolem mínus 20 stupňů pomalu umírali. V zoufalství vztahovali ruce k lidem na mostě a křičeli. Šokované dívky se podařilo vhodit do vagónu pod mostem housky a nakoupené potraviny. Hrůzný zážitek pak vyprávěla doma. Dnes již víme, že šlo o nacisty evakuovaný koncentrační tábor v Osvětimi před blížící se frontou a podél trasy tehdejšího transportu se nachází mnoho hromadných hrobů obětí. Nacistický režim veškeré informace o koncentračních táborech a jiných zločinech důkladně kamufloval a tajil.

Partizánů se němečtí obyvatelé i díky cílené propagandě velmi báli. Některé z popisovaných zážitků Němců s partyzány jsou však pozitivní. Rodina hajného některé hájenky v lesích v okolí čekala přírůstek. Rodička již hlasitě sténala a manžel odběhl pro porodní bábu. Když se vrátil, vítal ho již křik novorozeněte a na cedulce na stole stálo: „Dr. Partisan“.

Na statku Josefa Kaupy č.p. 53 byl zaměstnán ruský zajatec. Platil za spolehlivého a šikovného čeledína. S blížící se frontou se na noc občas někam vytratil, později i na několik dnů, ačkoliv se tak mohl snadno dostat do řečí a skončil by zatčením. Nakonec čeledín zmizel docela. S příchodem ruských oddílů do vsi se najednou objevil a svou přímlovou u vojáků mírnil šikanu na civilních obyvatelích. Mnozí sedláci mu byli vděční za záchranu jejich usedlostí.

Bídu válečného živobytí často nesli na svých bedrech ženy, staří rodiče či děti. Jak ubývalo mužů, byli povolováni na zajišťování domobrany a opevňovacích prací stále mladší chlapci a starci. Na polích na dolním konci Semanína se budovaly nesmyslné protitankové zábrany. Nesmyslné proto, že se daly snadno objet. Přes Semanín proudila již nepřetržitá kolona uprchlíků, kteří přinášeli svědectví o martýriích války.

Padlí II. sv. války v Semaníně. Na řádku je uvedeno č.p., jméno, datum narození, datum a místo úmrtí:

Nr. 2 Maschek Ernst geb. 06.06.1923, gef. 21.09.44 Florenz	81 Mokry Stefan geb. 23.09.1902, gef. 1941
7 Mokry Stefan geb. 10.12.1921, gef.	82 Wejda Bernhard geb. 1921, gef.
19 Kaupa Emil geb. 18.11.1921, gef. 20.12.1943	87 Kössler Franz gef.
19 Kaupa Josef geb. 13.11.1919, verm. seit 1943	90 Pirkl Albert geb. 09.10.1924, verm.
24 Kaupa Karl geb. 14.01.1918, gef. 08.04.1944 Rußland	92 Kindl Richard geb. 15.06.1912, gef. 10.07.1941
28 Kindl Josef geb. 1924, gef.	95 Stangler Stefan geb. 1907, gef.
28 Kindl Albert geb. 1921, verm.	97 Siegl Emil geb. 27.06.1923, verm. 25.08.1942
29 Hurt Gustav geb. 12.08.1920, gef. 25.04.1945 Gratz	101 Kaupa Erwin geb. 05.10.1917, gef. 10.11.1941 Wjasma
34 Stindl Ernst geb. 04.10.1934, verm.	105 Stindl Fritz geb. 09.04.1920, verm. 12.05.1944 Brodi
35 Kössler Leopold geb. 31.10.1927, gef. 07.04.1944	106 Schmid Josef geb. 08.12.1906, verm.
38 Kössler Bernhard geb. 09.02.1914, gef. 08.08.1941	118 Pfeifer Arthur geb. 15.05.1894, gef. 27.01.1943 Rußland
28 Hajek Karl geb. 24.07.1909, gef. 03.09.1944	118 Pfeifer Kurt geb. 11.03.1921, gef. 20.07.1944 Lemberg
53 Kaupa Emil geb. 1910, gef.	118 Pfeifer Erich geb. 21.02.1922, gef. 14.08.1944 Trondheim
63 Miekautsch Robert geb. 23.10.1924, verm. 16.09.44 Rumänien	121 Hajek Stefan geb. 25.01.1913, gef. 07.01.1943 Leningrad
64 Kaupa Stefan geb. 13.08.1910, gef. 11.09.1943	121 Hajek Leopold geb. 16.02.1919, gef. 14.06.1942 Tobruk
67 Stindl Stefan geb. 12.04.1908, verm. seit 1945	127 Schaffer Franz geb. 14.12.1926, gef. 28.10.1945 Reims
68 Hurt Oskar geb. 31.01.1910, gef. 1941 in Rußland	133 Maschek Karl geb. 01.10.1897, gef. 05.01.1945 Millau,
68 Schmid Karl geb. 12.01.1899, verm. seit 1945	139 Stindl Josef geb. 1905, gef. 26.03.1945 Aachen (?)
75 Hajek Ludwig geb. 22.08.1907, gef. 22.02.1944 Rußland	142 Gergele Stefan geb. 1921, gef.
75 Hajek Leopold geb. 02.02.1905, verm. Stalingrad	147 Schmid Karl geb. 12.12.1904, verm.
76 Siegl Rudolf geb. 24.07.1921, verm. seit 1945	148 Hiller Berthold geb. 25.12.1926, verm.
78 Schmid Stefan geb. 12.03.1902, verm. 14.08.1944 Rum.	158 Anderlik Stefan geb. 1909, gef.
80 Wejda Stefan geb. 1923, gef. 19.09.1942 Stalingrad	salaš Schaffer Richard geb. 02.12.1921, gef. 01.12.1942 Ruß
80 Wejda Edmund geb. 11.11.1924, gef. 1942	

8. května 1945 Německo kapitulovalo. Obratem nastaly německému Semanínu útrapy z nájездů Ruských vojáků či samozvaných Čechů, mstících se na bezbranných civilistech. Ještě první sledy Ruských vojsk byly celkem spořádané. Semanínem víceméně jen projely, pouze konfiskovaly potřebné potraviny, dobytek a jiný strategický materiál. Další oddíly Rusů se již v Semaníně ubytovaly na několik týdnů. 10.5.1945 vstoupili do Semanína první vojáci. Ubytovali se ve stodole č.p. 93. Hned první noc usedlost do základů vyhořela. Majitel Bernhard Siegl psychický nátlak nevydržel a vzal si ještě tu noc život. Ženy a dívky se před vojáky skrývaly, kde mohly. Typické byly noční „lovy na ženy“. Jakmile vojáci zjistili, že se nějaké ženy ukrývají například v obilí na polích za humny, pole obstoupili a za svitu světlíc ženy odchytili a skupinově znásilnili. V Zádulce šest Rudoarmějců znásilnilo 14-ti letou dceru doma před zraky rodičů. Nato 14. května došlo k největší tragédii - 20 Semanínských občanů spáchalo hromadnou sebevraždu.

Křik znásilňovaných žen se ozýval po nocích několik týdnů, než byli vojáci převedeni do kasáren v České Třebové.

Číslo popisné, jména a data narození obětí hromadné sebevraždy:

Nr. 9	Hajek Anna,	geb. 1880	Nr. 120	Demel Bernhard	geb. 02.03.1904
	Kaupa Leopold	geb. 22.02.1914		Demel Anna	geb. 1908
	Kaupa Josefa	geb. 1915		Demel Albert	geb. 1930
	Kaupa Franz	geb. 20.02.1936		Demel Trudi	geb. 1939
	Kaupa Oskar	geb. 25.06.1937		Demel Siegfried	geb. 1944
Nr. 40	Kaupa Walter	geb. 01.01.1938	Nr. 148	Hiller Johann	geb. 1905
	Wondratschek Marianne	geb. 26.07.1891		Hiller Marie	geb. 1905
	Wondratschek Ernestine	geb. 06.02.1918		Hiller Charlotte	geb. 1931
	Wondratschek Anna	geb. 26.07.1923	Nr. 136	Havla Franz	geb. 1899
	Wondratschek Ilse	geb. 05.05.1925		Havla Antonia	geb. 1899

Přívrženci nacistických organizací mezi semanínskými Němci byli po osvobození odvedeni do vazby a následně na nucené práce na zemědělských statcích na Litomyšlsku. Pamětník Kössler, tehdy 14-ti letý, byl jako řadový člen Hitlerjugend přidělen na nucené práce u českého sedláka někde v okolí Osíka. Sedlák měl stejně starého syna a mezi oběma chlapci nedělal významnější rozdíl. Vedoucí Hitlerjugend či SA oddílů byli považováni za těžší zločince a do odsunu byli inernováni v Opavských dolech. Nutno podotknout, že vyhnout se řadovému členství v HJ či SA či nástupu do Wehrmachtu bylo v době nacionálního fanatismu velmi těžké.

Německé ženy byly odvedeny do Třebové na úklid nádraží a posluhy ruským vojákům. Statky začali přejímat čeští správci, pro které němečtí majitelé museli nadále na svých polnostech pracovat. Dobytek byl jednoho dne pod dozorem ozbrojených Čechů vyveden ze statků a odehnán do Litomyšle. 29.6. po rozednění bylo německým obyvatelům nařízeno, aby se shromáždili v osm ráno na zahradě č.p. 95. Vzít si mohli pouze nezbytnosti na 2 dny. Na místě byli členům jmen rozděleni na dvě skupiny. Větší skupina se vydala pod ozbrojeným dozorem na pochod do Litomyšle. Tam byla navečer skupina po 70 lidech naložena na nákladní vagóny společně s Němci z Janova. S ozbrojeným doprovodem se vlak vydal přes Prahu a Drážďany na severovýchod do Rusy zabraného území tehdejšího Německa, dnešního Polska. Vyhnaní museli z vlaku vystoupit a ruskými ozbrojenci byli pěšky hnáni zpátky za řeku Odru do dnešního Německa. Staří lidé, kteří tempu pochodu nestačili, se od skupiny oddělili a nejspíše zahynuli. Bernhard Kindl z č.p. 66, ročník 1884, zemřel v nemocnici v Lipsku, když ho během pochodu údeřil ruský voják pažbou do břicha. Pochody a přejezdy odsunu trvaly několik měsíců, semanínští dorazili na konečnou do Bavorska teprve v listopadu 1945.

Navždy ztraceni při odsunu:

Nr. 44	Kaupa Marie		Nr. 94	Wejda Bertha	geb. 09.09.1899
Nr. 61	Siegl Josef	geb. 1874	Nr. 96	Wejda Amalie	geb. 27.10.1872
Nr. 64	Kaupa Veronika		Nr. 97	Klimesch Franz	geb. 1868
Nr. 48	Schmid Amalia	geb. 27.10.1868	Nr. 106	Wendlik Walburga	geb. 1934
Nr. 80	Demel Johann	geb. 19.12.1860	Nr. 108	Kaupa Wenzel	geb. 1870
Nr. 84	Kaupa Franz	geb. 12.01.1867	Nr. 108	Kaupa Theresia	geb. 1873
				Franz Kindl	geb. 10.11.1895

Desetina občanů zůstala v den odsunu v Semaníně. Měli zajišťovat nutné práce, zejména obhospodařování zbylého dobytka a dalších prací. 28.9. byli i tito Němci nákladními auty převezeni do Litomyšle. Tam si některé Češi vybrali na nucené práce, zbylí se museli vrátit do Semanína, kde byl pro ně v č.p. 40 zřízen tábor. 25.3. 1946 byli přeloženi do sběrného tábora v Opatově. Odtud byli přemístěni do tábora v Parníku u Třebové. Sem přišli rovněž ti semanínští Němci, kteří byli doposud internováni na nucených pracích a v dolech. Se zavazadli 60 kg a 1.000 Říšských marek, oproti prvotnímu odsunu tedy poměrně humánně, byli nakonec převezeni do Bavorska. Poslední vysídlení (patrně dobrovolní, neboť nebyli zařazeni do odsunů z důvodu persekuování za nacistů, potřebnosti pro poválečné hospodářství apod.) si již směli vzít s sebou i nábytek. Pro pořádek uvedme, že Němci místo termínu odsun, který nezdůrazňuje násilnost vypořádání, používají termín vyhnání, reflektující nespravedlivé kolektivně uplatněné hledisko viny.

Prameny:

- 1) Franz Anderlik: Die Schirmdorfer nach der Vertreibung, 1996 Siegertsbrunn, vzpomínky na poslední měsíce války v Semaníně a vyhnání, amatérské vydání 1997, výtisk archiv č.p. 103, Semanín
- 2) Anton Schmid: Schirmdorf im Schönhengstgau . Amatérský spis Semanínského rodáka, digitální kopie v archivu č.p. 103, Semanín
- 3) Jiří Cihlář: Sudetoněmečtí demokraté, antifašisté a Orlickoústecko, Ústí nad Orlicí 2003
- 4) J. Grundová, Fr. Vašek: Vlakové transporty vězňů z koncentračního tábora Osvětim v lednu 1945 přes východní Čechy, in Pomezí Čech a Moravy, 4 svazek, Litomyšl 2003
- 5) www.kreis-landskron.de, Vertreibung aus Landskron, Das Landskroner Blutgericht - 17.05.1945 bis 21.05.1945
- 6) Staněk, T.: Odsun Němců z Československa 1945-1947. Praha 1991